

בדין עד אחד המחייב שבועה.

ראשי פרקים.

1. מקור הדין.
2. אופי עדות עד אחד המחייב שבועה, ואופי חיוב השבועה.
3. תליית אופי העדות ב:
 - א. ביאור הסוגיא בשבועות דף ל"ב ע"א (מחלוקת הר"י מגאש ורש"י).
 - ב. ביאור הסוגיא בבבא מציעא דף ג' ע"ב (מחלוקת רש"י והריטב"א החדשים).
 - ג. מחלוקת הראשונים אם יש שבועת עד אחד בטענת שמא (רבינו אפרים והר"י מגאש מחד והרמב"ן בדעת הר"ף מאידך).
 - ד. ביאור שיטת הר"י מגאש והרמב"ם.
 - ה. ביאור מחלוקת ר"י מחד וריב"ם והרמב"ן מאידך בסוגית נסכא דר' אבא.
 - ו. מחלוקת רש"י והרמב"ן ובית מדרשו במקור דין ר' חייא קמייתא למסקנה.
 - ז. מחלוקת הראשונים במיגו לאפטורי משבועה.
 - ח. מחלוקת הראשונים בעד המסייע אם פטר משבועה, והסבר שיטת הרמב"ן כחלק משיטתו בגדר נאמנות עדים בכלל.
 - ט. האם ישנה שבועת ר' חייא קמייתא בעד אחד – תשובת הרשב"א.
 - י. מחלוקת המורכבי ותשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן – אם העד והתובע מצטרפים לפסול את הנשבע, והסבר שיטת הרשב"א בעקבות ההסבר לעיל בשיטת הרמב"ן.

1. מקור הדין.

בגמ' בשבועות (דף מ' ע"א) מנמק רב נחמן בר יצחק בשם שמואל מדוע אין צורך בשבועת עד אחד בשתי כסף ע"פ מקור הדין, וז"ל: "...לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לזה, אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה חייב, מאי טעמא? דכתיב: 'לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת' (דברים י"ט), לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה, ותניא – כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה".

בפשטות נראה מהגמ' שהפסוק מהווה את מקור הדין, והברייתא מפרטת את הדין הנלמד מן הפסוק.

ברמב"ם בהלכות טוען ונטען (פ"א ה"א) מובאים מקור הדין והברייתא בשני שינויים, וז"ל הרמב"ם: "...ומפי השמועה למדו שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה, וכן למדו מפי השמועה שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה". השינוי הראשון הוא בסדר – שקודם מובאת הברייתא ורק אח"כ מובא מקור הדין בתורה, והשינוי השני – שלכאורה לדעת הרמב"ם הברייתא מהווה מקור לדין, ואם כן צ"ע לשם מה שני מקורות.

"אבן האזל" שת עינו לקושי ברמב"ם, ודרכו בפתרון הרמב"ם, שיש צורך בשני המקורות וכל מקור איננו יכול לעמוד בפני עצמו מחמת חיסרון מסויים, עיין שם ודבריו עדיין צ"ע.

2. אופי עדות עד אחד המחייב שבועה, ואופי חיוב השבועה.

ניתן להציע שתי תפיסות יסודיות באופיו של עד אחד:

א. העד מחייב את השבועה בהלכות עדות כשני עדים המחייבים ממון, ואולי ניתן לראות בכלל כברייתא: "כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה" יסוד לזה, ולכן ישנה השוואה בין עדי ממון לעד המחייב שבועה, ברם אין הכרח ויכול להיות שהשוואה טכנית ולא מהותית.

ב. התביעה היא המחייבת את השבועה ותפקידו של העד רק ליצור רגלים לדבר. תפיסה מעין זאת מופיעה ברמב"ן ובריטב"א החדשים ביחס לגלגול שבועה של עד אחד¹ (אולי ניתן לתלות את הדברים בתוס' בדף ד' ע"א בבא מציעא).

את התפיסה הראשונה ניתן לפצל לשתי דרכים:

1. אין שום הבדל בין עד אחד לשני עדים, ולמעשה גם עד אחד מחייב ממון, ברם לעד אחד אין כח מוחלט ולכן יש בכוחו של הנתבע אלטרנטיבה להישבע ולהכחיש את העד ולהפטר מחיוב ממון של העד אחד. לפי תפיסה זאת הכלל של "מתוך שאינו יכול לישבע - משלם" הוא כתוצאה ישירה מעדות העד.
2. מלכתחילה אין כח לעד אחד לחייב ממון אלא שבועה, והכלל של "מתוך שאינו יכול לישבע - משלם" איננו כתוצאה מחיוב העד אלא כלל בהלכות ב"ד - שאם לא ישבע צריך לשלם.

לכאורה במבט ראשון התפיסה השניה אינה נותנת כח לעד אלא ברמה של יצירת רגלים המחזקות את התביעה, אולם ניתן להבין שתפקיד העד כיוצר רגלים לדבר הוא על ידי כח עד שבו, אולם את השבועה התביעה מחייבת מפני שגדר שבועה היא כמו שנאמר בשבועת השומרים²: "שבועת ה' תהיה בין שניהם" ורק תובע יכול לחייב שבועה, ברם ברור שברגע שישבע כוחו של העד יופקע וממילא ניתן לראות את העד כמחייב שבועה במישור המעשי - בהמשך האפשרות תבואר בהסבר שיטת הרמב"ן.

ניתן לחקור מכיוון שונה - איזה בירור ברמה גבוהה יותר: בירור של עד אחד או בירור על ידי שבועה. אם העד מהווה רק רגלים לדבר על ידי יצירת חשש ותו לא, ברור שבירור על ידי שבועה ברמה גבוהה יותר מבירור של עד אחד, אולם אם העד מהווה עדות מעין שני עדים אחרי שהנתבע נשבע אין בכוחו של העד לחייב ממון, ברם עדיין אפשר לומר שבירורו ברמה גבוהה יותר מן השבועה, או ברמה זהה, והמצב מעין תרי ותרי.

1. עיין בהמשך בפרק העוסק בביאור הסוגיא בבא מציעא דף ג' שם מובאים דברי הריטב"א החדשים בשלמותם.

2. שמות פרק כ"ב פסוק י'.

לאור השאלות הנ"ל יש מקום לחקור מהו אופי חיוב השבועה, וניתן להציע שתי תפיסות מהותיות:

- א. השבועה היא כלי לבירור במקביל לעדים המבררים מה היה המקרה.
- ב. השבועה איננה בירור ודאי, וניתן להציע כמה הבנות:
 1. ניתן לראות בשבועה חוב שווה ערך לחוב ממוני, ורואים בשבועה חוב כלפי התובע מעין תשלום. ברשב"א בסוגית נסכא דר' אבא בבבא בתרא (דף ל"ד ע"א) בסגנון דברי הריב"ם המובאים שם מצינו סימוכין לדרך הזו, וז"ל הרשב"א שם: "...אבל ר"י ב"ר מרדכי כתב דשבועת עד אחד תשלומין ניהו...". ועיין הערה 3 עוד ראיות לנ"ל.
 2. ממור"ר הרא"ל שמעתי ארבע ראיות לתפיסה שהשבועה שוות ערך לחיוב ממוני:
 - א. בבא קמא (דף ק"ו ע"א): "אמר רב: מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי, ונשבע ואח"כ באו עדים - פטור, שנאמר: 'ולקח בעליו ולא ישלם' כיון שקבלו הבעלים שבועה שוב אין משלם ממוני...". אח"כ מצאתי את הראיה מדברי רב גם בחידושי ר' חיים מטלו על בבא מציעא בסימן העוסק בגדרי שבועה.
 - ב. בסוף המשנה בשבועות בפרק כל הנשבעין (דף מ"ה ע"א): "...והשביעית משמטת את השבועה".
 - ג. מהירושלמי בסוף שביעית, נפסק בשו"ע וברמב"ם, וז"ל הרמב"ם בהלכות טוען ונטען (פ"א ה"ג): "מי שנתחייב שבועה אפילו הסת והתחיל התובע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם, וראה הנתבע כך ואמר איני רוצה להישבע אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה, אין שומעין לו אלא אומרים לנתבע או תן לו כל מה שגלגל עליך מטענות הודאיות או הישבע והפטר", אם נראה את חיוב השבועה כחוב כלפי הזולת מובן מדוע ברגע שהתחייב בעוד שבועות אינו יכול להחזיר את הגלגל אחורה, ברם לענ"ד אין כלל הכרח להסכר הזה מפני שאפשר לומר שבגלל שיש רגלים לדבר שמשקר איננו יכול לחזור בו, ואכמ"ל.
 - ד. בשטמ"ק בב"מ (דף י"ז ע"א) מובאת מחלוקת בין "איכא מאן דאמר" הסובר שלא תקנו שבועת הסת על כפירת שבועה, לבין רב האי גאון הסובר שתקנו שבועת הסת, ע"פ הנ"ל ששבועה מהווה חיוב שווה ערך לממון מובן מדוע תקנו שבועת הסת גם על שבועה לדעת רב האי גאון.
 - ה. ר' חיים מטלו שם מביא ראיה ליסוד שהשבועה מהווה חוב כלפי התובע מהגמ' בבבא מציעא דף ל"ה ע"ב, וז"ל הגמ': "...מי סברת שוכר בשבועה הוא דקני לה! משעת מיתה הוא דקני, ושבועה כדי להפיס דעתו של בעל הבית". מסביר ר' חיים מטלו: "חזינן מכאן מוסג חדש בדיני שבועה דאין השבועה באה תמיד רק לברר הענין ולפטור את הנתבע אלא גם להפיס דעתו של בעה"ב, היינו מעין תשלומין, ובמקום שאין כח לחייבו תשלומי ממון חייבתו התורה לפחות תשלומי שבועה".
 - ו. נלענ"ד להביא עוד ראיה מתוס' בכתובות דף י"ח ע"א המסביר מדוע כופר הכל פטור משבועה ומודה במקצת חייב, וז"ל: "ועוד מודה מקצת יש להשביעו שחייב לו ממון שהודה ועל ידי כך מגלגל עליו שבועה כעין גלגול אבל כופר הכל נסתלק לגמרי ממנו", אם נבין שחיוב שבועה שווה ערך לחיוב ממון מובנת ההרחבה של מוסג גלגול שבועה גם לממון שהודה בו שעל ידו מגלגלים שבועה על השאר.

2. מגמת השבועה שלא ישבע ויודה – נקודת המוצא היא שהתובע צודק ולכן משביעים אותו על מנת שיודה, ברם לא בהכרח שהשבועה מבררת בירור מוחלט, ההגיון בדרך זו הוא שלא מסתבר שבעל הדבר יברר את המקרה. ניתן לראות בדברי רבה בהסבר שבועת מודה במקצת ראייה לדרך הזו, וז"ל: "דאמר רבה: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע?... ורחמנה אמר – רמי שבועה עליה כי היכי דלודיה ליה נבוליה".
- כדומה לזה מצינו בחידושי הרמב"ן בדף צ"ז ע"ב בבב"מ הסובר שרמי רחמנא שבועת השומרים כי היכי דלינטר נטיוותא מעליתא ושלא יפשע בה.
3. כחה של השבועה להעביר את חובת הבירור לתובע, מדין 'המוציא מחברו עליו הראיה'⁴, ברם אין בשבועה בירור מוחלט – ניתן לראות סימוכין לדרך הזו בכלל שכל שבועות התורה נשבע ונפטר, ואילו היה בשבועה בירור מוחלט היה מקום ליצור במישור הדאורייתא גם שבועה של נשבע ונטל.
- ניתן לחלק בין סוגי השבועות השונות⁵.
- ברור שגם בדרך הסוכרת שהשבועה היא חוב כלפי התובע ניתן לראות בשבועה בירור ברמה מסוימת, וחובת הבירור כלפי התובע.
- אי"ה נתמקד בשיעור הזה בעיקר באופיו של העד ולא באופיה של השבועה.

3. תליית אופי העדות ב:

- א. ביאור הסוגיא בשבועות דף ל"ב ע"א (מחלוקת הר"י מגאש ורש"י).
- ב. ביאור הסוגיא בבבא מציעא דף ג' ע"ב (מחלוקת רש"י והריטב"א החדשים).
- ג. מחלוקת הראשונים אם יש שבועת עד אחד בטענת שמא (רבינו אפרים והר"י מגאש מחד והרמב"ן בדעת הר"י מאידך).
- ד. ביאור שיטת הר"י מגאש והרמב"ם.
- ה. ביאור מחלוקת ר"י מחד וריב"ם והרמב"ן מאידך בסוגית נסכא דר' אבא.
- ו. מחלוקת רש"י והרמב"ן ובית מדרשו במקור דין ר' חייא קמייתא למסקנה.
4. מר"ר הרא"ל הביא רמז לזה מתוד"ה "ומאן" בשבועות דף מ"א ע"א ע"ש.
5. נלענ"ד להציע שיש לחלק בין שבועת השומרים לשבועת עד אחד ושבועת מודה במקצת. בשבועת השומרים לא מסתבר שמגמת השבועה על מנת שלא ישבע, שהרי המפקיד משביע את השומר ללא טענת ודאי וללא ידיעה אם אכן השומר פשע, גם לאחר שהשומר ישבע סביר להניח שהמפקיד יתרצה ויאמין לשבועתו של השומר, ואפשר לראות בשבועת השומרים את דברי הרמב"ם בפרק י"א מהלכות שבועות ה"א: "...כך מצווה עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בב"ד בשם שנאמר: 'בשמו תשבע', זו מצוות עשה שהשבועה בשמו הגדול והקדוש מדרכי העבודה היא והידור וקדוש גדול הוא להשבע בשמו" (ברור שהרמב"ם אמר את דבריו על כל שבועות הדינים). בניגוד לזה בשבועת עד אחד לדעת הר"י מגאש וסיעתו, שמשביעים רק בטענת ודאי ובשבועת מודה במקצת, גם לאחר שישבע, התובע לא יאמין לשבועה ויראה את הנתבע הנשבע כנשבע לשקר. נראה לי להסביר על פי זה את שיטת הר"י מגאש בדף מ' בשבועות הסובר שלא צריך שתי כסף בשבועת השומרים, ואכמ"ל.

- ז. מחלוקת הראשונים במיגו לאפטורי משבועה .
 - ח. מחלוקת הראשונים בעד המסייע אם פוטר משבועה, והסבר שיטת הרמב"ן כחלק משיטתו בגדר נאמנות עדים בכלל.
 - ט. האם ישנה שבועת ר' חייא קמייתא בעד אחד - תשובת הרשב"א.
 - י. מחלוקת המרדכי ותשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן - אם העד והתובע מצטרפים לפסול את הנשבע, והסבר שיטת הרשב"א בעקבות ההסבר לעיל בשיטת הרמב"ן.
ברור שניתן לחלק בין השבועות השונות הן במישור הדאורייתא והן במישור הדרבנן, כפי שיבואר להלן.
- ישנן שתי סוגיות שמתיחסות באופן ישיר לאופיו של עד אחד המחייב שבועה:
- א. שבועות דף ל"ב ע"א.
 - ב. בבא מציעא דף ג' ע"ב.

נפנה לביאור שתי הסוגיות ואח"כ ננסה לבאר את שיטות הראשונים בשאלות הנ"ל.

א. ביאור הסוגיא בשבועות דף ל"ב ע"א.

לכאורה חלק מן השאלות הנ"ל תלויות בסוגיא בשבועות כפרק שבועת העדות, וז"ל הגמ': "...דתניא - משביע עד אחד פטור, ור' אלעזר בר' שמעון מחייב. לימא בהא קמיפלגי: דמר סבר - עד אחד כי אתא לשבועה הוא דקא אתא, ומר סבר - עד אחד כי אתא לממונא קא אתא, ותסברא...אלא דכו"ע עד אחד כי אתי לשבועה קא אתי, והכא בהא קמיפלגי: מר סבר - דבר הגורם לממון כממון דמי, ומר סבר - לאו כממון דמי".
בשלב הה"א לכאורה נחלקו התנאים בחלק משאלות היסוד שהועלו לעיל, אלא שנחלקו רש"י והר"י מגאש בהסבר הסוגיא:

שיטת רש"י כבאור הה"א והמסקנה.

"עד אחד כי אתי לשבועה אתי. אם מעיד עליו שהוא חייב מנה אינו חייב ממון אלא שבועה לפיכך אין הגדתו חשובה: ומ"ם לממונא אתא. ודריש קרא הכי - 'לכל עון ולכל חטאת' דהיינו למכות ועונשין הוא דאינו קם, אבל קם הוא לממון".

רש"י בהסבר הה"א הסביר שעד אחד מחייב ממון כפשוטו, אולם לא ברור האם בה"א הבינו שעד אחד מחייב ממון באופן מוחלט ואין לנתבע שום אלטרנטיבה להכחיש את העד אפילו על ידי שבועה, או שעיקר חיובו של עד אחד הוא ממון, ברם אם הנתבע רוצה להישבע - יכול. ישנה סברה לקבל את ההבנה הראשונה מפני שרש"י בונה את דבריו על הפסוק שמהווה מקור לדין שבועת עד אחד, ואם רש"י לומד ממנו את חיוב ממון לכאורה חסר פסוק לחיוב שבועה, אולם מרש"י בהסבר מ"ד "עד אחד כי אתי לשבועה אתי" אולי ניתן לדייק שלמ"ד עד אחד לשבועה העד בא רק לשבועה ולא לממון, ואילו למ"ד עד אחד לממון בא העד מחייב ממון, ואם הנתבע אינו רוצה העד מחייב שבועה. הדיוק הוא מזה שכתב: "אינו חייב ממון אלא שבועה", משמע שלמ"ד עד אחד לממון העד בא גם לשבועה וגם לממון, ועדיין צ"ע מה היא ההבנה הנכונה ברש"י.

לפי ההבנה הראשונה ברש"י ישנה אפשרות שלמסקנה עדיין מ"ד עד אחד לממונא אתי נשאר בתפיסתו הבסיסית שעד אחד מחייב ממון כשני עדים, אלא שלמסקנה ישנה

אלטרנטיבה לנתבע להישבע וממילא בפועל העד אינו מחייב ממון אלא שבועה וחיוב הממון עבר לדרגת חיוב של "דבר הגורם לממון".

שיטת הר"י מגאש בכי אור הה"א והמסקנה.
 ז"ל הר"י מגאש בד"ה "מתני" בהסבר הה"א: "...ומר סבר עד אחד כי אתי לממון אתי שהרי עדותו ראויה שתצטרף עליה עדות אחרת ויתחייב בה הנתבע ממון...".
 יוצא שלפי הר"י מגאש גם בה"א לא ראו את העד כמחייב ממון אלא שהגדרתו לענין שבועת העדות נמדדת ע"פ הפוטנציל שלו, וא"כ למסקנה ברור כשיטת הר"י מגאש שעד אחד אינו מחייב ממון במקביל לשני עדים אלא שבועה, ובהמשך נבאר מהי שיטת הר"י מגאש באופיה של עדות עד אחד המחייב שבועה.

ב. כי אור הסוגיא בכבא מציעא דף ג' ע"ב.
 בגמ' בריש בבא מציעא מחפשים מקור לדין ר' חייא, וז"ל הגמ': "מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש לו חמישים זוז - נותן לו חמישים זוז וישבע על השאר", ובתוך השקלא וטריא של הגמ' מנסים ללמוד שבועה במקרה של ר' חייא מדין עד אחד, וז"ל הגמ': "...אלא אתיא מעד אחד: ומה עד אחד שאין מחייבו ממון מחייבו שבועה, עדים שמחייבים אותו ממון אינו דין שמחייבין אותו שבועה? מה לעד אחד שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע, תאמר בעדים שעל מה שכפר הוא נשבע! אלא אמר רב פפא: אתי מגלגול שבועה דעד אחד. מה לגלגול שבועה דעד אחד שכן שבועה גוררת שבועה, תאמר בעדים דממון קא מחייבי! פיו יוכיח. מה לפיו שכן אינו בהכחשה! עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה ומחייבו שבועה. מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע, תאמר בעדים שעל מה שכפר הוא נשבע! פיו יוכיח. וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שעל ידי טענה וכפירה הן באין ונשבע, אף אני אביא עדים שעל ידי טענה וכפירה הן באין ונשבע....".

פשטות הגמ' היא שעד אחד אינו מחייב ממון אלא שבועה, כפשטות מסקנת הסוגיא בפרק שבועת העדות שהובאה לעיל, אולם אין הכרח לומר שעד אינו מחייב ממון במישור העקרונות, ועדיין אפשר לומר שהעד מחייב ממון אלא שיש באפשרותו של הנתבע להישבע במקום לשלם, ואולי אפילו כתמורת הממון (עיין הערה 3).

מחלוקת רש"י ותוס' בהסבר הצד השווה בין עד אחד לשני עדים: "שעל ידי טענה וכפירה הן באין".

הבעיה שעומדת לפנינו היא האם שבועת עד אחד באה בעקבות העד, ויש בכוחו של העד לחייב שבועה כמו שיש בכוחם של שני עדים לחייב ממון, ואם כן לכאורה שבועת עד אחד אינה באה על טענה וכפירה, ונצטרך להסביר שבעקבות טענה וכפירה בא העד וחייב שבועה, או שאי"נ ישנה ראייה מן הסוגיא שעד אחד אין בכוחו לחייב שבועה אלא הטענה והכפירה הן המחייבות את השבועה. נראה שנחלקו בזה הראשונים.

שיטת רש"י.

"טענה וכפירה. זה טוען וזה כופר הן באין לדין". פשטות דברי רש"י שתפקיד הטענה

והכפירה להביא אותם לבי"ד, אולם את השבועה ניתן לומר שהעד חייב, ורש"י לשיטתו בהסבר הסוגיא בפרק שבועת העדות. אולי אפשר להרחיב ולזהות את הנ"ל עם דברי רש"י בריש בבא מציעא (דף ג' ע"ב) שמסביר את שבועת עד אחד: "...הרי זה נשבע להכחיש את העד", ומכאן שלעד אחד יש כח נאמנות שצריך להכחישו ולא רק רגלים לדבר⁶ (עיין בהערה שיטת רש"י בשבועת מודה במקצת). אולם עיין בהמשך בפרק ו' ראייה ששיטת רש"י היא שעד יוצר רק רגלים לדבר.

שיטת תוס' והריטב"א החדשים בבא מציעא.

בעלי התוס' הקשו מדוע לא נלמד כמה הצד שגם כופר הכל יתחייב שבועה, ומתוך תוס' על אתר: "ויש לומר דבהצד השוה שבהן יש טענה חשובה דכשמודה מקצת או עד מכחישו נראה דמשקר ולכך יש שבועה". מתוס' רואים בעליל שלא העד מחייב את השבועה אלא התביעה, ותפקידו של העד לגלות את טענת התובע שהנתבע משקר. בריטב"א החדשים הדברים מבוארים ביתר הרחבה, וז"ל: "...והנכון שע"י עיקר טענה שיש לתובע רגלים לטענתו והלה עושה כפירה גמורה הוא נשבע, שהרי בפיו יש רגלים כדברי התובע כיון שהודה לו במקצת, וכן כשיש עד אחד כדברי התובע...". הריטב"א מביא את תרוצו בניגוד לתרוץ שהריטב"א מביא בשם תוס' שכופר הכל פטור מצד גזה"כ⁷, עיין הערה 7 דיון האם תרוץ תוס' המופיע בריטב"א חולק על יסוד תפיסתו של הריטב"א.

הרמב"ן בחידושו בריש בבא מציעא (ד"ה "ה"ג בנוסחי עתיקי") קדם את הריטב"א, וז"ל: "...והיינו דאמרין הצד השוה שבהן שע"י טענה וכפירה הן באין, כלומר שיש במקצת הודאת פיו או עדות עד שהוא כעין הודאה והיינו טעמא, כלומר שיש כאן רגלים לטענ' ויש כפירה גמורה במקצת...".

יש להעיר שדברי הגמ': "על ידי טענה וכפירה הן באין" מוסב לפי גירסת הרמב"ן והריטב"א על גלגול שבועה של עד אחד, ואין הכרח שזוהי תפיסתם ביחס לשבועת עד

6. רש"י בבבא קמא דף ק"ז ע"א מסביר מדוע בפקדון יש שבועה גם בכופר הכל, וז"ל: "אבל כפקדון. דאין כאן טובה מעיז ומעיו, הלכך אפילו כפר בכוליה רמיא רחמנא שבועה עליה." וניתן ללמוד מדברי רש"י שתביעה כשלעצמה יכולה לחייב, ותפקיד ההודאה להסיר את החזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, ואם כן לכאורה הוא הדין בעד אחד, התביעה יכולה לחייב, אלא שיש מקום לומר שלפי רש"י בעד אחד איננו זקוקים לתביעה כמרכיב בחיוב השבועה, מפני שיש בכוחו של העד לחייב ועדיף שבועה על ידי העד שמתחייבים גם בפחות משתי כסף משבועה על ידי התובע שנאמרה רק בשתי כסף, ואכמ"ל בגדרי מודה במקצת.

7. התרוץ המופיע בריטב"א בשם תוס', שכופר הכל פטור בגלל גזה"כ, מופיע בתוס' הרא"ש ובתוס' רבינו פרץ על אתר כתרין לקושית תוס' והריטב"א, אולם יש לחקור האם גזה"כ חידשה את חידוש הריטב"א, או שגזה"כ עומדת בניגוד לחידוש של הריטב"א ולא התביעה היא עיקר המחייב, כמו שלכאורה נמצא בריטב"א שמעמיד את תרוצו בעימות עם תרוץ תוס', נלענ"ד שאין סתירה בין התרוצים, מפני שתוס' בדף ד' ע"א בבבא מציעא שהביא תרוץ נועין הריטב"א, בדף ג' ע"א (תוד"ה "מפני") תרץ בגלל גזה"כ (ובמקביל בכתובות דף י"ח ע"א תוד"ה "מפני" מתרץ בגלל גזה"כ).

אחד, ברמב"ן הדברים מוכחים שבשבעה שבועות עד אחד השבועה באה ישירות בגין העד כפי שיבואר בהמשך בפרק ו'.
ע"ן בהמשך מה אופי ה"רגלים לדבר" לדעת הריטב"א.

ג. מחלוקת הראשונים אם יש שבועת עד אחד בטענת שמא (רבינו אפרים והר"י מגאש והרמב"ם מחד והרמב"ן בדעת הר"י^ף מאידך).
הר"י מגאש בשבועות⁸, ורבינו אפרים תלמידו של הר"י^ף, וכן נראה דעת הרמב"ם (ע"ן הערה 10 הוכחות שאכן זוהי דעת הרמב"ם), סוברים שבועת עד אחד מתקיימת רק בטענת בריא של התובע, לעומת הרמב"ן בדעת הר"י^ף, וכן הרשב"א והריטב"א הסוברים שנשבעים שבועת עד אחד גם בטענת שמא של התובע.

8. דף מ"ח ע"ב ד"ה "תני".

9. מובא בחידושי הרמב"ן שבועות דף מ' ע"א ד"ה "אבל טענת מלוה".

10. בין פרשני הרמב"ם נחלקו הדעות האם נשבעים שבועת עד אחד בטענת שמא, נגסה להוכיח שהרמב"ם סובר כר"י מגאש שאין שבועת עד אחד בטענת שמא.

המחלוקת בין פרשני הרמב"ם מתמקדת בהלכות גזלה ואבידה פ"ד ה"ג, וז"ל הרמב"ם: "וכן אם והיה שם עד אחד בלבד ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו, והלה אומר לקוח הוא בידי או בחוב גביתיו או שלי היה ופקדון הוא אצלך – הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה, שאילו היו שם שני עדים היה חייב לשלם ועכשיו שאין שם אלא עד אחד חייב שבועה ואינו יכול לישבע שהרי אינו מכחיש את העד, וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם...".

הרמב"ן בשבועות (דף מ' ע"א ד"ה "אבל") מביא את הר"י^ף בפרק כל הנשבעין שתוכנו דומה לרמב"ם הנ"ל, ומוכיח מן הר"י^ף שיש שבועת עד אחד גם בטענת שמא, וז"ל: "...והא הכא דשמא זלאו באפיה שקליה וקאמר דמחויב שבועה...". ואם כן לפי הבנת הרמב"ן בר"י^ף גם הרמב"ם סובר שיש שבועת עד אחד בטענת שמא, המ"מ (פ"ג הלכות טוען ונטען ה"ו) כותב: "...ולא נתבאר זה בדברי רבינו...". אולם הכ"מ בהלכות טוען ונטען חולק על המ"מ וכותב: "...ואני אומר שאע"פ שלא נתבאר בדברי רבינו כאן נתבאר בפרק ד' הלכות גזלה דחייב כמה שכתב : אבל ראוהו עדים שנכנס לתוך ביתו של חבירו שלא בפני בעל הבית". ברם מהרמב"ם שהביא ה"כסף משנה" ראייה (ע"פ דרכו של הרמב"ן בר"י^ף) אין ראייה שהרי כבר הראב"ד שם פירש את הרמב"ם גם אם נסבור שצריך טענת ובריא, וז"ל: "...א"א זהו תימה ומאחר שבעל הבית לא היה שם איך יש כאן טענת בריא כדי שיהיה זה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע, ואולי נאמר אחר שימצאנה בידו טענת בריא היא אע"פ שלא ראה כשהוציאו מביתו אלא שהעד מעיד...".

לענ"ד ברור בעליל שהרמב"ם סובר כר"י מגאש שיש שבועת עד אחד רק בטענת בריא מפאת ארבע

סיבות:

- א. לא מסתבר שמקור דין יסודי בהלכות שבועת עד אחד בטענת שמא מתבאר רק בהלכות גזלה ואבידה, והרמב"ם היה צריך לפרט בעיקר בהלכות טוען ונטען.
- ב. הרמב"ם בהלכות שבועות (פ"א ה"ה) כותב בצורה ברורה שצריך טענת ודאי, וז"ל: "שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי שטענו חבירו מטלטלין והודה במקצת וכפר במקצת, ומי שכפר בכל המטלטלין שטענו ועד אחד מעיד עליו ומכחישו הרי אלו שתי שבועות ע"י טענת ודאי וכפירה".

לכאורה נראה להסביר שנחלקו הראשונים בשאלת היסוד במחייב של שבועת עד אחד. הרמב"ן סובר שעד אחד הוא המחייב במקביל לשני עדים המחייבים ממון, ואולי המחייב העיקרי הוא ממון, כנ"ל, בניגוד לר"י מגאש וסיעתו הסוברים שעד אחד אינו כשני עדים המחייבים ממון, אלא שלכאורה שיטת הרמב"ן והריטב"א נסתרים, שהרי לעיל הבנו ששיטת הרמב"ן היא שתפקיד העד ליצור רגלים לדבר, ואילו כאן הסברנו שתפקיד העד לחייב בהלכות עדות.

אולם אפשר לדחות שגם בטענת שמא התובע יכול לדרוש בירור על ידי שבועה כמו בשבועת השומרים, וממילא הסתירה ברמב"ן ובריטב"א תתורץ, ברם עיין בהמשך דרך אחרת לישוב הסתירה המוכחת מעוד כמה מקורות ברמב"ן.

אלא שיש לחלק בין שבועת השומרים שבעצם קבלת האחריות לשמירה כלולה הסכמה לביורר על ידי שבועה, לבין שבועת עד אחד שאם לא ניתן לעד אחד כח אפשר לומר שהנתבע יכול להימנע מלהישבע.

אולם עדיין צריך לחקור האם לדעת הר"י מגאש וסיעתו התביעה בלבד היא זו שמחייבת או שהעד מחייב שבועה כאשר ישנה תביעה גמורה, נגסה לבאר את דעת הר"י מגאש והרמב"ם.

ד. ביאור שיטת הר"י מגאש והרמב"ם.

הר"י מגאש בשבועות (דף מ' ע"א ד"ה "אמר רב נחמן") מקשה מדוע בשבועת עד אחד אין שתי כסף כמו בשבועת מודה במקצת, ומתיר הר"י מגאש בתרוצו השני: "...ועוד זכיון דאוקמא להאי כסף דכתיב בקרא דלענין כפירת טענה הוא כדאמרינן, ליכא לאוקמה אלא בשבועה דהויא מחמת טענה וכפירה, ולית לן שבועה מן התורה דהויא מחמת טענה וכפירה אלא מודה במקצת בלחוד דחיובא מחמת כפירה והודאה היא, אבל שבועת עד אחד אע"ג דכי משתבע אכפירה הוא דמשתבע, אפילו הכי חיובה לאו מחמת הודאה וכפירה היא כי היכי דנבעי בה טענה שתי כסף אלא חיובה מחמת עד אחד, וכיון שכן אפילו ליכא בטענה שתי כסף..." יוצא מדברי הר"י מגאש שהעד מחייב את השבועה ואילו בנ"ל הבאנו שהר"י מגאש מצריך טענת ודאי, ומכאן צריך להגיע למסקנה בהסבר שיטת הר"י מגאש שהעד מחייב את השבועה לא בהלכות עדות, ולכן ישנו תנאי אימתי מועיל העד לחייב שבועה והוא טענת בריא של התובע.

נדמה לי שזוהי גם שיטת הרמב"ם, לעיל בהערה 10 הוכחנו שהרמב"ם מצריך טענת ברי,

ג. כמ"כ ברמב"ם בהלכות טוען ונטען (פ"ה ה"ט) כתוב במפורש שצריך תביעה גמורה, וז"ל: "אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן אחד הבא בטענת עצמו או בטענת אביו לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבידה, וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעיד לקטן אינו נשבע שזה עד אחד ואין שם תובע שתביעת קטן אינה תביעה גמורה". עיין ב"אבן האול" שנדחק להסביר הלכה זו בצורה שונה.

ד. הרמב"ם בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ו בביאור המקרה של שבועת עד אחד כותב: "...כיצד, בפרוטה או שווה פרוטה יש לי בידך, אין לך בידי כלום ועד אחד שיש לו - ה"ז נשבע...", ובהלכה ז' לגבי נשבעין ונטלין מדבר הרמב"ם על טענת ספק, יוצא איפוא בצורה ברורה שלדעת הרמב"ם צריך טענת ודאי בשבועת עד אחד כר"י מגאש רבו.

ולכאורה לא העז מחייב את השבועה אלא התביעה, מאידך הוזכר לעיל שהרמב"ם הביא פעמיים "מפי השמועה", ומסתבר שהרמב"ם רצה להשמיע לנו את מרכזיותו של העד בחיוב השבועה, ומכאן צריך להגיע למסקנה שאם אכן העד מחייב את השבועה לא מדובר בהלכות חיובים במקביל לשני עדים המחייבים ממון, נלענ"ד שיש להביא ראיה מן הרמב"ם בתחילת פ"ה מהלכות עדות שעד אחד אינו מחייב שבועה במסלול של עדות רגילה, וז"ל בהלכות עדות: "אין חותכין דין מן הדינין על פי עד אחד לא דיני ממונות ולא דיני נפשות, שנאמר: 'לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת', ומפי השמועה למדנו שקם הוא לשבועה כמו שביארנו בהלכות טוען ונטען. בב' מקומות האמינה תורה עד אחד בסוטה שלא תשתה מי מרים ובעגלה ערופה שלא תערף, כמו שביארנו, וכן מדבריהן בעדות אשה שיעיד לה שמת בעלה". יוצא מן הרמב"ם שאין נאמנות לעד המחייב שבועה ורק בעד סוטה ועגלה ערופה הרמב"ם כתב "האמינה תורה".

ישנה עוד ראיה שלדעת הרמב"ם עד אחד אינו כשניים מפרק ד' הלכות גולה ואבדה הט"ז: "אמר החוטף: כ' חטפתי ושלי הן, והנגזל אומר: מאה חטף, הואיל ואין העד יודע מניינן הרי משלם הכ' שהודה בהן שחטפן, ונשבע שבועת התורה על השאר שהרי נתחייב במקצת. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת שהרי לא הודה לכלום אלא אמר שלי חטפתי". נראה שלדעת הרמב"ם במקרה זה ששני עדים מעידים שחטף ואינם יודעים כמה – ישבע שבועת התורה מדין ר' חייא קמייתא, ואם כן יוצא בצורה ברורה שעד אחד אינו כשניים.

ראיה נוספת משיטת הרמב"ם, שעד אחד אינו בגדר עדות, מצינו בשיטתו בדין "אין אדם פורע תוך זמנו". הרמב"ם בפ"ד הלכות מלוה ולוה ה"א הרחיב את דין הגמ' בבבא בתרא דף ה' ע"ב, שחזקה "אין אדם פורע תוך זמנו" מבטלת שבועת הבא ליפרע מנכסי יתומים, גם לשבועת עד אחד. וז"ל שם: "הפוגם את שטריו או שעד אחד מעיד על שטריו שהוא פרוע, והבא ליפרע שלא בפני הלוה, והטורף מיד הלוקח, והנפרע מן היורש בין קטן בין גדול, לא יפרע אלא בשבועה כעין של תורה, ואומרין לו כשיתבע השבע ואחר כך תיטול. ואם היה החוב לזמן ותבע בזמנו נפרע שלא בשבועה. עבר זמנו לא יגבה אלא בשבועה". בניגוד לדעת רב האי גאון המופיע בטור סימן פ"ד, הסובר שביחס לשבועת עד אחד לא מועילה "חזקה אין אדם פורע תוך זמנו". קצוה"ח סימן פ"ד ס"ק ד' הקשה על שיטת הרמב"ם: "ואיכא למידק, כיון דקי"ל כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה, וכיון דשנים יכולין לומר על שטר שהוא תוך זמנו שהוא פרוע, למה לא יוכל ע"א להעיד תוך זמנו שהוא פרוע ומה ענין חזקה לעדים, וה"ה עד אחד לשבועה. ואע"ג דבאיסורין קי"ל דאין עד אחד נאמן באתחזק איסורא או היתרא, היינו דוקא באיסורין, אבל בממון נגד חזקה נמי מעיד דהא מעיד על חפץ שבחזקת חבירו כמה שנים שהיא גזולה מחייבו שבועה אפילו הוא נגד חזקה מה שתחת יד אדם הרי היא שלו, ומשום דעד אחד לשבועה היא כשנים". עיין שם מה שתרץ. אולם לפי דרכנו בשיטת הרמב"ם, שעד אחד המחייב שבועה אינו כעדות המחייבת ממון, ולא נאמר דין "האמינה תורה" ביחס לעד אחד, קושית קצוה"ח מתורצת. (לגבי ראיתו מחזקה מה שתחת יד האם הרי היא שלו, יש לחלק בין חזקה מה שתחת יד האם לבין חזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", עיין שו"ת חת"ס אה"ע תשובה פ' הסובר שכלל לא קיימת חזקה מה שתחת יד האדם, ואכמ"ל).

ה. ביאור מחלוקת ר"י מחד וריב"ם והרמב"ן מאידך בסוגית נסכא דר' אבא.

בסוגיא בבבא בתרא (דף ל"ד ע"א) מקשים הראשונים: "וא"ת וליהמני בשבועה במאי

דאמר דידי חטפי במיגו דאי בעי אמר לא חטפיי? בתוס' על אתר מובאים שני תרוצים – הראשון של ר"י ואח"כ ריב"ם. ראשית נפנה לברור יסוד תרוצו של הריב"ם ואח"כ נברר את שיטת ר"י.

הריב"ם בתוס' מתרץ: "... דודאי הוי מיגו, ולהכי פטרי רב ושמואל דנאמן בשבועה במיגו דאי בעי אמר לא חטפי, ור' אבא סבר אע"ג דאית ליה מיגו חייב, דכיון דאיכא אחד המחייבו שבועה מן התורה כן הוא הדין שישבע להכחיש את העד או ישלם, ואין מועיל לו מיגו ליפטר", מלשון הריב"ם מובן שתפקיד השבועה להכחיש את העד. ובלשון דומה מופיע תרוץ הריב"ם בחידושי הרשב"א: "אבל ר"י בר' מרדכי ז"ל כתב דשבועת עד אחד תשלומין נינהו, דכי איכא תרי לא מיפטר מידי תשלומין בשבועה אלא שלומי משלם, וכי ליכא אלא חד פטריה רחמנא מתשלומי ממון ובלבד שישבע, והלכך או ישלם ממון או שבועה, ועד דמשתבע שבועה דעד אחד לא מיפטר מיניה, וזה נכון". מסגנון הרשב"א נמצנו למדים שחייב השבועה מוגדר כ"תשלומין" במקביל לתשלומי ממון, ואם נדקדק בסגנונו מעיקר הדין העד היה צריך לחייב ממון אלא ש"פטריה רחמנא", ויוצא מדבריו שאם אינו נשבע משלם כתוצאה מחיוב העד, ולא בעקבות עיקוב טכני בגלל שלא נשבע.

וכן מובאים דברי הריב"ם ברמב"ן, וז"ל: "ויש שפירשו טעם הדבר מפני שהתורה האמינה עד אחד עד שישבע הלה להכחישו, וכל זמן שלא נשבע הרי העד נאמן וכמי שחטף בפנינו דמי, לפיכך אינו נאמן לומר דידי חטפי אפילו בשבועה..." אלא שלפי זה הסברנו לעיל בשיטת הרמב"ן בשבועת עד אחד בטענת שמא נדחה, מפני שכאן מפורש שהעד מחייב, ואם כן הדרא קושיה לדוכתא מדוע הרמב"ן קורא לעד אחד רק רגלים לדבר, הרי לדעתו יש כח עדות בעד ולא רק רגלים לדבר, והדבר מפורש הן בדין שבועת עד אחד בטענת שמא והן מזה שהביא את שיטת הריב"ם בסוגית נסכא דר' אבא, בהמשך ננסה לפתור ולהסביר את שיטת הרמב"ן בגדר עד אחד.

ר"י בתחילת תוס' שם מתרץ תרוץ אחר, וז"ל: "...דודאי אם לא היה העד מחייבו שבועה היה נאמן במיגו דאי בעי אמר לא חטפי, שיכל להעזי פניו להכחיש העד בלא שבועה, אבל השתא דמחייבו שבועה לא מהימן בשבועה ע"י מיגו שהיה יכול להעזי פניו ולהישבע בדבר שהעד מכחישו". לכאורה אין להוכיח משיטת ר"י מה סובר לגבי נושא דידן, ברם בהמשך תוס' מקשה על שיטת ר"י, וז"ל: "...אבל קשה אי ליכא מיגו מאי טעמא דרב ושמואל דפליגי בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ז ע"א) ארבי אבא ופטרי בנסכא דלית ליה מתוך שאינו יכול לישבע משלם, והשתא אמאי פטרי והא פשיטא דאינו נאמן לומר דידי חטפי בלא מיגו כדפרישי' לעיל? יש להעיר שהתוס' בשבועות, הרמב"ן ועו"ר שמביאים את תרוץ ר"י לא מביאים את קושיות תוס'.

הש"ך בסימן ע"ה ס"ק מ"ג מתרץ את קושית תוס' על ר"י, וז"ל: "...ונלפענ"ד לתרץ קשיות התוס', דרב ושמואל ס"ל דאע"ג דלית ליה מיגו מ"מ כיון שאין העד מכחישו לא חייבה תורה לשלם כיון שאינו יכול לישבע נגדו וקי"ל כר' אבא ודו"ק...". ה"תומים" שם ס"ק י' מקשה על הש"ך, וז"ל: "...ודבריו אינם מובנים כיון דבעצמו א"נ דידי חטפתי דהוא טענה גרוע רק מכח מגו כמ"ש התוס' להך תרוץ ומיגו לית ליה, א"כ למה יהא נאמן והוא עיקר קושית תוס', ובעיקר דבריהם אלו לא השיב דבר".

נלענ"ד שאפשר לתרץ את שיטת ר"י כש"ך, אם נבנה את שיטת ר"י על שתי הנחות:
 א. בגדר עד אחד המחייב שבועה – ר"י נחלק על הריב"ם הנ"ל וסובר שעד אחד אינו בהלכות עדות אלא יוצר רק רגלים לדבר.
 ב. בגדר חזקת מטלטלין – חזקת מטלטלין אפשר להבין בשתי צורות:
 1. מדין חזקה מה שתחת יד האדם שלו, בתור חזקה בירורית.
 2. מדין המוציא מחברו עליו הראיה, וכל דין חזקה מה שתחת יד האדם שלו בנוי על דין המוציא מחברו עליו הראיה ולמעשה אין חזקת מטלטלין, כך כותב ה"חתם סופר" בתשובות אבן העזר סימן פ'.
 על מנת לתרץ את קושית ה"תומים", נצא מנקודת הנחה שאכן הר"י סובר בגדר חזקת מטלטלין כתפיסת ה"חתם סופר", עיין הערה 11 ראה נוספת שזוהי שיטת ר"י.
 יוצא איפוא לפי הנ"ל שקושית ה"תומים" נופלת מפני שאם העד איננו במסלול של עדות על חיוב ממון אין כאן גזילה על פי עדים, ואם נבין חזקת מטלטלין כ"חתם סופר" דברי ר"י נהירים, אלא שבש"ך בתחילת דבריו שם מתבטא: "...והתורה האמינו לאחד כשנים אם לא שישבע כנגדו", ודבריו צ"ע.

ו. מחלוקת רש"י והרמב"ן ובית מדרשו בהסבר מקור דין ר' חייא קמיי"תא למסקנה.

בדף ד' בבבא מציעא הגמ' דנה מהו מקור דין ר' חייא קמיי"תא. נחלקו הראשונים מהי מסקנת הגמ'. רש"י סובר שלמסקנה לומדים הצד השווה משבועת עד אחד ומשבועת מודה במקצת בהודאת פיו, ועל פי שיטתו נקט בנוסחאות המתאימות לשיטתו עיין שם, ואילו הרמב"ן ובית מדרשו על פי נוסחאות עתיקות מהגאונים סוברים שלומדים הצד השווה מגלגול שבועה של עד אחד ומשבועת מודה במקצת, אלא שהרמב"ן שולל מסברא את האפשרות ללמוד מעד אחד, וז"ל הרמב"ן: "ואגילגול שבועה דעד אחד קסמיך ומינה בנו בנינה דאלו מעד גופיה לא אתיא במה הצד שאינו מאותו מין כלל ואינו שווה להם הואיל ועל מה שמעיד הוא נשבע", וביתר ביאור בריטב"א החדשים: "...ודחינן ליה מתורת טעמא ולא מדין קולא וחומרא", יוצא איפוא שהרמב"ן לשיטתו בהבנת אופיו של עד אחד כעדות

11. במסכת בבא בתרא דף ל"ג ע"ב על דברי הגמ': "אמר רב זביד: אם טען ואמר לפירות ירדתי – נאמן, לאו מי אמר רב יהודה: האי מאן דנקיט מגלא ותובליא ואמר איזיל איגדריה לדיקלא דפלניא דזבניה נהלי – מהימן, לא חציף איניש דגזר דיקלא דלאו דיליה, הכא נמי לא חציף איניש למיכל פירי דלאו דיליה...". תוד"ה "ואי טעיף" מקשה: "וא"ת מאי אריא משום דלא חציף תיפוק ליה משום דתפיס מידי דהוה אמטלטלין שאין עשויין להשאיל ולהשכיר, דאי אמר לקוחין הן בידי נאמן? בתוס' על אתר מצינו תרוץ אחד, וז"ל: "וי"ל דאיצטריך טעמא דלא חציף אם לקטן והניח ברשות שאינן שלו דלא תפיס בהן". בתוס' לא מובא מי הוא המתיר, אבל בהגהות מימוניות פרק ט' הלכות טוען ונטען ה"ו מובא שזוהו תרוץ הר"י, ושם מובא גם תרוץ הריצב"א החולק על ר"י, וז"ל: "...דלא קשה כלל דדומיא דהכי דשאר מטלטלין אם ידוע שנכנס לבית חבירו ונטלן בלא ידיעתו היה חייב להחזיר ולא כל כמיניה לומר ברשותו לקחתים דא"כ לא שבקת חיים לכל בריה ע"כ", נראה שהריצב"א סובר שחזקת מטלטלין היא בירור, ואילו הר"י סובר מדין המוציא מחברו עליו הראיה, והדברים מסתדרים לפי הסברנו בשיטת ר"י בסוגית נסכא דר' אבא.

ממש וממילא ישנו הבדל מהותי בין שבועת עד אחד לבין שבועת מודה במקצת ור' חייא קמייחא, ואילו רש"י לכאורה יחלוק על הרמב"ן ויראה בעד אחד רק חשש וממילא ישנו דמיון בין עד אחד למודה במקצת. שיטת רש"י הנ"ל בתחילת המאמר צ"ע לאור הסוגיא הזאת.

ז. מחלוקת הראשונים במיגו לאפטורי משבועה .

הר"י מגאש בשבועות בריש "כל הנשבעין" הביא מספר ראיות להוכיח שמיגו לאפטורי משבועה לא אמריןן. בר"י מגאש המופיע שם בחידושי הרמב"ן (ובר"ן על הרי"ף וברא"ש סימן ג'), בין כל ראיותיו מובאת ראיה מעד אחד שאע"פ שיש מיגו ישנה שבועה, ברמב"ן לא מצינו תרוץ המתיחס באופן ישיר לראיה מעד אחד, וברא"ש כותב: "...וגם בעד אחד לא ידעינן מאי מיגו איכא", בר"ן מבואר מהו המיגו, וז"ל: "...מיגו דאי בעי אמר החזרתיו"¹². הר"ן דוחה את ראית הר"י מגאש מעד אחד, וז"ל: "ומעד אחד נמי ליכא ראיה משום דעד אחד לשבועה כשנים לממון וכדאמריןן (שבועות דף מ' ע"א): 'כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייב שבועה' וכי היכי דלא אמריןן מיגו במקום עדים [לממון ה"נ] לאפטורי משבועה...". מדברי הר"ן למדנו בצורה ברורה שאופיו של עד אחד כשנים ולכן הר"ן מגדיר את המיגו כמיגו במקום עדים, ולפי זה הר"י מגאש יסבור שהמיגו אינו מיגו במקום עדים, מפני שלדעתו לא עוסקים בעד אחד ברמה של שניים, ולכן הר"י מגאש מצריך טענת בריא של התובע. הר"ן לשיטתו בפרק שבועת הדיינים (דף י"ט ע"א מדפי האלפס), וסובר כרמב"ן נגד הר"י מגאש שישנה שבועת עד אחד גם בטענת שמא, ולדרכו של הר"ן שעד אחד ממש כשני עדים ברור שלא צריך טענת בריא לשבועת עד אחד.

ח. מחלוקת הראשונים בעד המסייע אם פוטר משבועה, והסבר שיטת הרמב"ן כחלק משיטתו בגדר נאמנות עדים.

הגמ' בריש בבא מציעא על דין חלוקה במקח וממכר מקשה: "ולחזי זוזי ממאן נקט!", נחלקו הראשונים בהסבר הסוגיא, כאשר מוקד מחלוקת הראשונים בשתי נקודות, האחת – את מי נשאל? ומוקד שני – אם נשאל את המוכר מנין שואב המוכר את נאמנותו? רש"י פירש שנשאל את המוכר ומקור כוחו מדין נאמנות בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי, ועיין שם ובסוגיא בקדושין (דף ע"ג ע"ב) בפרטי דיני נאמנות בעל המקח. לעומתו תוס' על אתר ד"ה "ולחזי" מסביר שנאמנות המוכר מדין עד אחד, ומקור דברי תוס' בספר הישר לר"ת סימן תקע"א, וז"ל: "...דאע"ג דאין המוכר נאמן בזמן שאין מקחו בידו להוציא לגמרי מיד המוחזק, מיהו הכא ניהמניה למהוי כעד אחד להטעין שבועה דאורייתא לכשכנגדו. וזה לא ישבע אפי' מדרבנן דלא שייכא הכא תקנה דתוקף בטלית חבירו דהא איכא עד אחד דמסייע ליה...". מדברי ר"ת למדנו חידוש גדול שעד אחד יש בכוחו גם לפטור משבועה, אלא שהרמב"ן ב"מלחמות ה'" על אתר (בניגוד לבעה"מ) הבין בשיטת ר"ת שאין כח לעד אחד לפטור משבועה רק בשבועת המשנה בריש בבא מציעא שתוקנה על ידי חכמים, וז"ל: "אמר הכותב הרב ר' יעקב פי' בספר הישר דמאן דמכחש ליה סהדא מחייב שבועה דאורייתא ומאן דמסייעא ליה נוטל בלא שבועה, וטעמיה משום דשבועה דמתניתין משום

12. הגרא"ז בהגהותיו לרמב"ן מביא את המיגו של הר"ן מסברתו, ופלא שלא ראה את הר"ן על הרי"ף. רע"א על המשניות בבבא קמא פ"י אות ע"ת מערער על ראית הר"י מגאש מעד אחד: "...דלמא באמת אין עד אחד חייב רק במעיד שלוה ולא החזיר, וכל זה צ"ע".

חשדא היא דשלא יהא כל א' הולך ותוקף בטליתו של חברו כדר"י, והאי כיון דמסייע ליה עד אוזר רגליים לדבר דלא משקר ואידך חשיד ואיהו לא חשיד. זהו תורף הפי' ההוא אבל בעה"מ קלקל דבריו מפני ראיותיו שהביא...לפי שנראה מדבריו שאפילו שבועה דאורייתא כגון מודה במקצת או שבועת השומרים פוטר עד אחד, וזה דבר שאי אפשר דלא אשכתן עד אחד קם אלא לחייב שבועה אבל לא לפטור...", אם נדקדק בדברי ר"ת בספר הישר דברי הרמב"ן מדוקדקים בלשונו של ר"ת, ברם בתוס' לא כתבו במפורש שעד המסייע פוטר רק שבועת התקנה.

אולם הרא"ש הבין בר"ת שעד המסייע פוטר גם משבועה דאורייתא, וז"ל הרא"ש: "ומדברי ר"ת יש ללמוד דעד אחד פוטר מן השבועה, והביא ר"מ מרוטנבורק ז"ל ראייה לדבריו מדדרשינן שבועות (מ' ע"א): 'לכל עון ולכל חטאת' הוא דאין קם אבל קם לענין שבועה דלא מעטיה קרא בין לחייב שבועה בין לפטר מן השבועה, ועוד ק"ו הוא איזה כח מרובה כח המוחזק או כח שאינו מוחזק הוי אומר כח המוחזק, א"כ ק"ו הוא ומה כשהעד מסייע למי שאין מוחזק זוקק את המוחזק לישבע, כשהעד מסייע למוחזק כל שכן שיפטרנו מן השבועה..." עיין שם עוד ראיות.

מראיות המהר"ם יוצא בצורה ברורה שעד המסייע פוטר גם משבועה דאורייתא, הראיה הראשונה כוללת את דין עד המסייע במקור דין עד אחד בפסוק והראיה השניה לומדת ק"ו, ובפשטות עוסקים בכוח של עד אחד גם ברמת דאורייתא.

ניתן לסכם שישנם שתי שיטות ברובד הדאורייתא, הרמב"ן בהבנת ר"ת בספר הישר שעד המסייע אין בכוחו ליפטור משבועה דאורייתא, ולעומתו המהר"ם שמפורש בו שעד המסייע יכול ליפטור משבועה דאורייתא.

שורש מחלוקת הראשונים בעד המסייע.

במבט ראשון ניתן לומר שנחלקו ביסוד דין עד אחד - המהר"ם יסבור שעד אחד כשניים, וממילא כשם שמחייב שבועה כך יכול ליפטור מן השבועה, ואילו הרמב"ן יסבור שעד אחד כל כוחו הוא רק כרגלים לדבר כדברי התובע, ואין בו כח בירורי אלא כח לחזק את דרישת התובע לביור על ידי שבועה, וכך מצינו בכמה אחרונים.

ברם ברמב"ן קשה לומר כך, מפני שהרמב"ן בסוגית נסכא דר' אבא בהביאו את שיטת הריב"ם התבטא: "האמינה תורה עד אחד עד שישבע", וכן בסוגית מקור דין ר' חייא קמיתא הנ"ל, ואילו בסוגית עד המסייע שלל את האפשרות שעד אחד יפטור מן השבועה מקל וכול, ולכאורה אם בנאמנות עסקינן מה לי לחייב שבועה או ליפטור מן השבועה. גם במהר"ם הדברים אינם הכרחיים, מפני שניתן לומר שהעד אינו פוטר מן השבועה על ידי ברורו אלא שמפקיע את סיבת חיוב השבועה, ברם לא ניתן לראות בזה ברור.

אולם ברא"ש ניתן להוכיח שאכן סובר שעד אחד כשניים, שהרי הרא"ש (פרק "כל הנשבעין" סימן ג') דחה את שיטת הר"י מגאש, הסובר שמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן, בטענה: "...כיון דמיגו דאורייתא הוא מה לי ממון ומה לי שבועה, אטו שבועה לאו ממון הוא דזמנין דלא בעי אשתבועי וקא יהיב ממונא..." ואם הרא"ש הבין שכל כוחו של העד רק ליצור רגלים לדבר יש לחלק חילוק מהותי בין חיוב ממון ישיר לבין חיוב ממון כתוצאה מדין "מתוך שאינו יכול לישבע משלם", שאינו אלא תוצאה אגבית, מעין גרמא בגלל שלא נשבע.

הסבר שיטת הרמב"ן כחלק משיטתו בגדר נאמנות עדים.
 מצינו שתי ראיות במשנתו של הרמב"ן בהלכות עדים שנאמנות שהתורה נתנה לעדים אינה על פי ברור אוביקטיבי מוחלט אלא הנאמנות בנויה על גזירת הכתוב שנתחס לעדים כברור של המיקרה. הכח הבירורי שנתנה תורה לעדים מבוסס גם על היסוד ש"ה' ניצב בעדת אל"¹³ כפי שמרחיב הרמב"ן בפרשת משפטים (פרק כ"א פסוק ו'): "...ולדעתי יאמר הכתוב: 'והגישו אדניו אל האלהים', 'עד האלהים יבא דבר שניהם'¹⁴, לרמוז כי האלוהים יהיה עמהם בדבר המשפט הוא יצדיק והוא ירשיע, וזהו שאמר: 'אשר ירשיעון אלהים'¹⁴, וכך אמר משה: 'כי המשפט לאלהים הוא'¹⁵, וכך אמר יהושפט: 'כי לא לאדם תשפטו כי לה' ועמכם בדבר המשפט'¹⁶, וכן אמר הכתוב: 'אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט'¹³, כלומר בקרב עדת אלהים ישפוט, כי האלהים הוא השופט, וכן אמר: 'ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'¹⁷ וזה טעם: 'לא אצדיק רשע'¹⁸, על הפירוש הנכון. ובאלה שמות רבה¹⁹ ראיתי: 'אלא בשעה שהדיין יושב ודן באמת, כביכול מניח הקב"ה שמי השמים ומשרה שכינתו בצדו שנאמר: 'כי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט'²⁰. אומנם הרמב"ן מתיחס למשפט בצורה כללית והיה ניתן לומר שפסק הדין צודק, אולם לא בהכרח העדות על פיה גזרו את גזר הדין אמת, ברם מצינו שתי ראיות המתיחסות באופן ישיר לעדים, כפי שיבואר להלן.

א. הסבר הרמב"ן לדין בעדים זוממין "הרגו אין נהרגין".
 על הפסוק: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו"¹⁷ כותב הרמב"ן: "כאשר זמם ולא כאשר עשה, מכאן אמרו הרגו - אין נהרגין, לשון רש"י מדברי רבותינו, והטעם בזה בעבור כי משפט העדים הזוממין בגזרת השליט, שהם שנים ושנים, והנה כאשר יבואו שנים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש, ויבאו שנים אחרים ויזימו אותם מעדותם, צוה הכתוב שיהרגו כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה, אילו היה רשע בן מות לא הצילו השם מיד ב"ד, כאשר אמר: 'כי לא אצדיק רשע'²¹ אבל אם נהרג ראובן נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים, כי הוא בעונו מת, ואילו היה צדיק לא יעזבנו ה' בידם, כמו שאמר הכתוב: 'ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו'²², ועוד שלא יתן ה'

13. תהילים פ"ב א'.

14. שמות כ"ב ח'.

15. דברים א' י"ז.

16. דברי הימים ב' י"ט ו'.

17. דברים י"ט י"ז.

18. שמות כ"ג ז'.

19. ל' כ'.

20. שופטים ב' י"ח.

21. שמות כ"ז ג'.

22. תהילים ל"ז ל"ג.

השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי כי 'המשפט לאלהים הוא'²², 'ובקרבו אלהים ישפוט'²³, והנה כל זה מעלה גדולה בשופטי ישראל והבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם בדבר המשפט, וזה טעם 'ועמדו שני אנשים אשר להם הריב לפני ה', כי לפני ה' הם עומדים בבואם לפני ה' הכהנים והשופטים, והוא ינחם בדרך אמת, וכבר הזכרתי מזה בסדר ואלה המשפטים".

לכאורה דברי הרמב"ן צ"ע שהרי על הפסוק הקודם: "ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד..." מסביר הרמב"ן סברה מדוע מאמינים לעדים המזימים, וז"ל: "לא פירש הכתוב איך יודע שהוא עד שקר, כי בהיות הענין בשני עדים שמעידין על הדבר אפילו יבואו מאה ויכחישו אותם לא יתברר ששקר ענו, ולא נוכל לומר שבא רוג ברגליו כי לא יאמר בזה ודרשו השופטים היטב, ועל כן באה הקבלה הנאמנת ופירשה כי ההזמה תהיה כשיאמרו – והלא ביום פלוני עמנו הייתם, והטעם מפני שהעדות הזו על גופם של עדים והם אינם נאמנים על עצמם לאמר עשינו כך, שהרי יכולים הללו לומר עליהם שהרגנו את הנפש או שחללו את השבת". ואם כן לא ברור איך על ידי שהרגו "נחשוב שהיה אמת כל אשר העידו עליו הראשונים", שהרי מבחינה משפטית העדים המזימים מעידים על העד וכיחס לעד העד הראשון נוגע בדבר לפי טעמו של הרמב"ן, אלא שכל נאמנות עדים אינה מבוססת רק על בירור אובייקטיבי, וממילא עם הרגו מתברר שעדות העדים הראשונים אמת.

ב. שיטת הרמב"ן בביאור הפסוק: "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת". ז"ל הרמב"ן²⁴: "...אבל פשוטו של מקרא שיומת המת על פי שנים עדים כשאין שם יותר, או על פי שלושה אם ימצאון שם שלושה, יאמר הכתוב, כאשר הוגד לך ושמעת תדרוש הדבר היטב על פי כל העדים הנמצאים שם, והנה אם שמענו שעבר בפני שלשה נשלח בעבורם ויבואו לב"ד ויעידו כולם, והוא הזין למאה, כי בשמענו דברי כולם יתברר האמת, ואם לא היו שם יותר או שהלכו להם ואינם נמצאים בשנים די".

מדברי הרמב"ן למדנו חידוש גדול, שישנה חובה לבי"ד לדאוג להביא את כל העדים שראו את המקרה ולחקור את כולם "כי בשמענו דברי כולם יתברר האמת", ואם כן תמוה מדוע אפשר להוציא אדם להורג רק על פי שני עדים הרי לדעת הרמב"ן רק על ידי "כולם יתברר האמת", אלא שלפי הדברים הנ"ל שיטת הרמב"ן מובנת היטב, מפני שלדעתו כח הבירורי של העדים נאמר רק בצירוף של "המשפט לאלהים הוא" והקב"ה דורש מהשופטים לברר בצורה מקסימלית, וכאשר בי"ד של מטה עושה את המוטל עליו הקב"ה שותף למשפט, ולכן אם אין יותר משני עדים התורה גוזרת שגם "על פי שנים עדים יקום דבר", ברם אם ישנם יותר עדים שראו את המקרה חובת בי"ד לחזר אחריהם ולחקור את כולם.

הסבר שיטת הרמב"ן בעד אחד.

לאור כל הנ"ל נלענ"ד ששיטת הרמב"ן מובנת. אם נדקדק בלשונו של הרמב"ן בסוגית נסכא דר' אבא כאשר מביא את שיטת הריב"ם כותב: "...מפני שהתורה האמינה עד אחד עד שישבע הלה להכחישו...", כלומר נאמנות עד אחד בנויה על גזרת הכתוב וברגע שהנתבע

23. תהילים פ"ב א'.

24. דברים י"ז ו'.

נשבע פוקע כל כח הנאמנות, לפי זה מובנת היטב שיטת הרמב"ן שעד המסייע אינו יכול לפטור משבועה, מפני שהתורה נתנה לעד אחד כח נאמנות לחייב שבועה ולא מצינו מקור שהתורה האמינה לפטור משבועה.

אם נרצה להסביר שהרמב"ן הבין גם בעד אחד רגלים לדבר, נסביר שתפקידו של העד ליצור רגלים לדבר על ידי כח עד שבו (וכך יסבור גם הריטב"א החדשים הנ"ל), ברם את השבועה התביעה מחייבת וגם בטענת שמא יש בכוחה של התביעה לחייב שבועה, חיובי שבועה הם בהלכות טוען ונטען כמו שנאמר: "שבועת ה' תהיה בין שניהם", ברם פשטות שיטת הרמב"ן שהעד מחייב באופן ישיר.

ט. האם ישנה שבועת ר' חייא קמייתא בעד אחד.

בתשובות הרשב"א²⁵ מצינו שאלה לגבי נושא דידן, וז"ל: "הטוען את חבירו – מנה לי בידך, והלה אומר – לא ליתי. ובא עד א' שלוח חמישים. וחזר ואמר – ליתי ופרעתי, הרי משלם חמישים. מהו נשבע על השאר? מי אמרינן מדלגבי תשלומין עד אחד דר' אבא כשנים הוא חשוב, הכא נמי הוה ליה כאילו באו שנים והעידו שלוח חמישים, או דילמא כיון דר' חייא קמייתא נקט עדים [ולא נקט עד], ש"מ דליתא אלא בעדים".

הרשב"א מפצל את תשובתו לשני חלקים:

א. לשלול את ההשוואה לעד אחד של נסכא דר' אבא.

ב. גם אם נשלול את ההשוואה לעד אחד של נסכא דר' אבא, האם שייך שבועת מודה במקצת מדין ר' חייא קמייתא במקרה של השאלה?

נלענ"ד שניתן ללמוד משני חלקי הרשב"א את שיטתו באופי עד אחד.

וז"ל תשובת הרשב"א בחלקה הראשון:

"מן הדומה שהקדמת הקדמה ובנית עליה שאלה זו, והוא שאתה מוכיח שהאומר לא ליתי ופרעתי נאמן דחוזר הוא וטוען לפטור, אבל אם בא עד אחד ואמר שלוח ואחר כך חזר וטען ליתי ופרעתי אינו חוזר וטוען וחייב לשלם, ויצא לך דין זה מן היסוד שאמרו בשבועות כל ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכל שאינו יכול להישבע משלם מדרי' אבא, והילכך אילו אמר לא ליתי ובאו שנים ואמרו שלוח חמישים משלם אותן חמישים וישבע על השאר, וכיון ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה, ואילו עמד בכפירתו היה נשבע להכחיש דברי העד, אבל עכשו שהוא מודה לדברי העד אינו יכול לישבע ומחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם. זה היסוד שבנית עליו וסמנים מצאת בדברי הרמב"ם ז"ל שסייעוך בזה.

ואני איני מודה בכך כלל, שלא אמרו כל ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה ואם אינו יכול לישבע משלם אלא כשמחייבין אותו ממון בעדותן ממש כנסכא דר' אבא, דכיון שלקח נסכא דחבריה דרך חטיפה הרי זה מתחייב ממון על פי עדותן ממש של עדים, והילכך עדות העד אחד מחייבו שבועה במקום תשלומי ממון, וכשאנו יכול לישבע משלם ממון, אבל כשהוא מתחייב על ידי שני עדים ולא מחמת עדותן ממש כגון זה שאילו לוח בפני שנים אינו חייב לפרוע בעדים וכדקימא לן המלוה את חבירו בעדים אין

25. תשובות הרשב"א ח"ב תשובה ר"ו, ובדומה בחלק ג' תשובה מ"ט, ומובאים דבריו בבית יוסף סימן

צריך לפרוע בעדים, והילכך האומר לחבירו מנה לי בידך שהלוייתך בפני פלוני ופלוני ואמר הלה אין לוייתי ופרעתי פטור, ואם כן כשאמר לא לוייתי וחזר ואמר לוייתי ופרעתי אינו מתחייב בעדותן ממש של עדים אלא מתוך שכפר וחזר וטען שלוה ופרע הוחזק כפרן לאותו ממון כדאמרינן בפרק קמא דבבא מציעא...".

רואים בצורה ברורה מתוך דברי הרשב"א שלדעתו עד אחד מחייב ממון, והשבועה מהוה תחליף לחיוב הממוני, כפי שכבר הוזכר לעיל בסגנון הריב"ם המובא בחידושי הרשב"א בסוגית נסכא דר' אבא, ואילו השואל ברשב"א כנראה הבין שעד אחד אינו אלא רק רגלים לדבר.

וז"ל תשובת הרשב"א בחלקה השני: "ומכל מקום לענין עיקר הדין אשר אתה שואל יש לחקור שבועת מודה מקצת אם היא דוקא במודה שהוא חייב מקצת ממש או דלמא אפילו בכופר בכל אלא שמתחייב במקצת מתוך טענותיו. ומסתברא דדוקא מודה במקצת ממש דאמרי 'אשר יאמר כי הוא זה' כתיב, ובדר' חייא קמייתא אינו מתחייב אלא מתוך טענתו דאמרי לא לוייתי, דאילו אמר לוייתי ופרעתי לא היה מתחייב, ואפילו הכי דוקא בעדים ומקל וחומר, הא לאו הכי - לא".

מדברי הרשב"א בחלקה השני של התשובה למדנו עקרון במודה במקצת שאכמ"ל, ברם מדבריו יוצא שאין שבועת ר' חייא קמייתא בעד אחד, ברם לא נראה להוכיח מכאן שעדות עד אחד אינה עדות ממש אלא רק רגלים לדבר שהרי בחלקה הראשון של התשובה מבורר להיפך, אלא שמסתבר שהצמצום מהווה פרט מפרטי סוגית שבועת ר' חייא קמייתא ולא מאופיו של עד אחד.

י. מחלוקת המרדכי ותשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן אם העד והתובע מצטרפים לפסול את הנשבע, והסבר שיטת הרשב"א בעקבות ההסבר לעיל בשיטת הרמב"ן.

בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן מצינו בתשובה ק"ט שאלה בנושא דידן, וז"ל: "שאלה: ראובן תבע משמעון מנה והודה לו במקצת ונתחייב שבועת התורה ונשבע ונפטר, וכן לוי תבעו מנה והודה לו במקצת ונשבע ונפטר, מהו שיבואו ראובן ולוי ויעידו על שמעון שנשבע לשקר ויפסלוהו לעדות כאותה שאמרו (סנהדרין כ"ז): 'חד אמר לדידי גנב וחד אמר קמאי דידי גנב דמצטרפין, א"ד לא אמרו אלא בחד בעל דבר בלבד, וכן אמרו משמו של רבינו מאיר הלוי דלא אמרו אלא בחד בעל דבר בלבד".

אחרי שקלא וטריא ארוכה מגיע הרשב"א למסקנה: "...ע"כ נ"ל שאם קדמה שבועת ראובן ושמעון נפטר שוב לא יפסל בעדותו ולא בעדות של ראובן ועדות של שמעון, לפי שבשעה שהביאוהו לידי שבועה ונשבע התורה האמינו ופטרנו...".

נלענ"ד שהסבר תשובת הרשב"א בדומה למה שאמרנו בהסבר שיטת הרמב"ן רבו ש"התורה האמינה עד אחד עד שישבע", מפני שכל נאמנותו אינה בנויה על בירור מוחלט ואחרי שנשבע פקע כח הנאמנות.

בשו"ע חו"מ סימן ל"ד סכ"ז מובאת שיטת המרדכי הסובר שמצטרפים לפוסלו, ולדעתו נצטרך לומר שכוחו של עד אחד כעדות ממש, ואין בכוחה של השבועה להפקיע את כח העד אלא לנטרל את יכולתו המעשית להוציא ממון.